

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-393-4-4>

A MODERN UKRAINIAN ICON AND ITS TRANSFORMATIONS DURING THE WAR

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІКОНА ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ЧАСИ ВІЙНИ

Lloyd-Mayer O. V.

*PhD Student at the Department
of Cultural Studies
Lesya Ukrainka Volyn
National University
Lutsk, Ukraine*

Ллойд-Маєр О. В.

*аспірантка кафедри культурології
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Сакральне мистецтво формує такі механізми функціонування колективної свідомості, які дають можливість спільноті зберігати свою ідентичність, цілісність і відтворювати себе в культурній традиції. Сакральне проявляється скрізь, де виявляється граничний інтерес і де окремі явища наділяються абсолютним статусом та найвищою цінністю. У будь-яку епоху витвори сакрального мистецтва як ушановані святині відігравали вагомую історичну роль, консолідуючи суспільство, зміцнюючи його моральний дух, етнічну самосвідомість. Саме таку роль в Україні сьогодні виконує ікона: в період війни й жорстоких випробувань вона є оберегом нашого народу, духовною бронею наших воїнів, надихаючи їх на мужність і самовідданість у захисті вітчизни.

В трагічні часи міцніє релігійна віра, зростає роль святинь, які є традиційними культурно-релігійними символами, що акумулюють в собі потужну духовну енергію. Серед них – ікони святих воїнів, зокрема св. Георгія і св. Теодора. Ці ікони репрезентують образ обоженої людини, героя, покровителя й захисника. Образ героя, який вбиває дракона, – архетипний символ, який має давню передісторію. Він вкарбований у глибинні шари колективних уявлень й детермінований екзистенційним досвідом людини.

Культ святих воїнів виникає в Україні в XI–XIII століть одночасно із поширенням подібних зображень у Візантії та в Західній Європі. Із посиленням західноєвропейських впливів на українське релігійне мистецтво в епоху Ренесансу і Нового часу урізноманітнюються іконографія цих зображень, більш реалістичним стає трактування образів. Проте українські ікони не перетворюються в картини на релігійний сюжет. Вони зберігають свою символічну сакральну сутність.

Ікони живить народна художня творчість, і це надає їм величної простоти, своєрідної демократичності. Попри канонічність й позачасовість ікона виражає основні смисложиттєві цінності, те, що найбільше хвилює людей в актуальному житті [1, с. 24].

Сучасна трагічна ситуація в умовах кривавої війни проти російських загарбників призвела до появи значної кількості ікон, в яких важливими композиційними складовими стають елементи української символіки, образи українських воїнів, військові атрибути. Зокрема, на іконах Покрови з'являються герої Небесної Сотні та воїни-захисники української армії; Архистратига Михайїла та інших святих воїнів починають зображувати зі щитами з гербом України; святий Георгій із жовто-блакитним знаменом в руці долає дракона в образі кремлівського двоголового орла тощо. На думку сучасного митця й дослідника сакрального мистецтва Михайїла Скопа, сучасні художні новації і їхній вплив на формування модернізованої іконописної традиції, не говорячи вже про мистецьку цінність, можливо буде досягнути лише за кількадесять років. «Але навіть зараз можна розгледіти очевидне: є пряма залежність між тим, як багато в ікону вноситься сучасної символіки та наративів, і тим, яку функцію зображення виконує – сакральну чи релігійно-патріотичну. Одне є зрозумілим: відображення життєвих реалій в іконописі – справа цілком природна. Проте в наш час це не може обмежуватися репрезентацією, а повинно відбуватися на рівні змістів. Старі та неактуальні (які й так уже не прочитуються) повинні замінюватися новими, адже лише так релігійне мистецтво має шанс бути зрозумілим і дієвим», – зазначає митець [2].

Такі іконописні зображення виявилися дуже затребуваними серед українських військових. Українські митці створюють і передають на передову численні ікони на прохання бійців і капеланів. Так, від самого початку війни український художник із Дрогобича, іконописець Лев Скоп, який є відомим реставратором і дослідником сакрального мистецтва, малює ікони для фронту. Він присвятив себе волонтерству: свої роботи виставляє на аукціони, а гроші перераховує на потреби бійців. Після початку повномасштабної агресії Росії митець почав малювати і передавати на фронт ще більше ікон для оборонців України [3]. Спільно із жителями села Новошичі Дрогобицького району Лев Скоп відновлюють покинутий храм минулого століття та створюють там пантеон пам'яті українських воїнів [4].

Зазвичай, для багатьох сучасних людей ікони сприймаються як твір мистецтва. Підчас війни відновлюється сакральна, чудотворна функція ікон. Їх сприймають як носіїв священної благодаті; не тільки як зображення священного, але і як його повноважне представництво. Образи святих символічно репрезентують присутність Сакрального,

його допомогу й заступництво, надихають на звитягу й духовно підсилюють мужність наших воїнів, які захищають рідну землю від російських нападників, часто найдорожчою ціною власних життів.

В цьому контексті важливо пам'ятати, що ця війна для українців набуває священного статусу, адже ми захищаємо свою землю, свою культуру, рідну мову, саме право нашого народу на існування. Також це війна за європейське майбутнє України і водночас – за майбутнє демократичної Європи, якому теж загрожує режим Путіна. Українці сьогодні захищають і свій європейський вибір, європейську систему демократичних цінностей, у тому числі й релігійну свободу.

Отже, сучасне українське сакральне мистецтво виразно репрезентує культурну й національну ідентичність українського народу, наш органічний зв'язок із християнською культурою Європи. В трагічні часи це мистецтво знову висувається в авангард культурного фронту, демонструючи дієву здатність до оперативного відгуку на виклики сучасності та ефективну реалізацію важливих не тільки релігійних, але й соціокультурних та політичних функцій.

Література:

1. Головей В. Сакральне мистецтво як мова релігії. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: Зб. наук. праць*. К.: Знання, 1999. С. 20–27.

2. Скоп М. Образ святого воїна в українському сакральному мистецтві. *Патріярхат: греко-католицьке аналітичне видання*. 16 серпня 2021. URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnal/obraz-svyatoho-vojina-v-ukrajinskomu-sakralnomu-mystetstvi/> (дата звернення: 08.01.2024).

3. Терещук Г. Ікони для фронту. *Релігійно-інформаційна служба України*. 13 вересня 2022. URL: https://risu.ua/ikoni-dlya-frontu-ikonopisec-volonter-lev-skop-virit-shcho-voni-berezhut-zhittya-voyniv_n132198 (дата звернення: 09.01.2024).

4. Художник Лев Скоп створює ікони для пантеону пам'яті полеглих воїнів у давньому костелі на Львівщині. *Kultura.rayon.in.ua*. 06 жовтня 2023. URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/639082-khudozhnik-lev-skop-stvoryue-ikoni-dlya-panteonu-pamyati-poleglikh-voiniv-u-davnomu-kosteli-na-lvivshchini> (дата звернення: 19.01.2024).